

El codi deontològic de l'educador i l'educadora social: ecos del passat, reflexos del present i aposta de futur

Iñaki Rodríguez Cueto

Ecos del passat

El *Codi Deontològic de l'Educador i l'Educadora Social* té, ja, la seva petita història. Francament, abans dels congressos actuals d'Educació Social, ja es parlava de les qüestions ètiques en la intervenció socio-educativa; però sempre a nivell particular, a les associacions professionals d'Educadors i Educadores Especialitzats. Preocupava la falta de referents ètics professionals i es funcionava amb els criteris personals.

Durant el I Congrés Estatal de l'Educador o Educadora Social, celebrat a Múrcia (1995), es va expressar la necessitat de comptar amb un Codi Ètic i, de fet, es va dur a terme una taula rodona sobre alguns aspectes ètics essencials, sobretot aquells que derivaven de la confidencialitat de la informació que es tractava en la mateixa intervenció.

El 1996 i fruit de la proposta que va fer el professor i catedràtic de Pedagogia Social a la Universitat de Deusto, Luis Pantoja (avui membre de la Comissió d'Ètica i Deontologia del Col·legi Professional d'Educadores i Educadors Socials del País Basc), es va organitzar un equip d'educadors i

educadores (entre els quals em trobava) i professors i professores que van elaborar, sobre la base de casos pràctics enviats per educadors i educadores de tot l'Estat, un document proposat que va ser debatut a la classe de tercer d'Educació Social. Atès que era la primera promoció, una part de l'alumnat eren professionals en actiu, per la qual cosa la discussió va ser molt rica en aportacions. Es va treballar durant un any sencer i es va redactar un document anomenat "Esbós de Codi Deontològic de l'Educador i l'Educadora Social".

Aquest esbós va ser presentat a les diferents associacions professionals i en trobades i congressos que es van desenvolupar a partir d'aquell any. De fet, el 1997 es va presentar al Congrés Internacional de l'AIEJI¹ celebrat a Brescia, Itàlia.

No obstant això, no és fins l'any 2001, en el context del III Congrés Estatal de l'Educador i l'Educadora Social i el XV Congrés Internacional d'Educadores i Educadors Socials,

¹ Associació Internacional d'Educadors de Joves Inadaptats. Com a anècdota, cal dir que a partir d'aquest Congrés va canviar de nom i es va passar a anomenar Associació Internacional d'Educadores i Educadors Socials.

a Barcelona, on es va abordar el tema “Ètica i qualitat en la intervenció socioeducativa”.

Aquest congrés va marcar un abans i un després en la professionalització de l’educador o educadora social, i va suposar un avanç en la utilització de criteris ètics de referència. En el seu manifest s’indicava, entre altres coses:

- Reconeixem l’ètica com un element central de la pràctica professional i manifestem la necessitat de treballar perquè l’ètica orienti les accions quotidianes de forma habitual.
- És la nostra obligació definir un marc mínim de valors de referència per a la professió des del qual es pugui interpretar la realitat i es puguin definir les característiques de la pràctica: de què som responsables i davant de qui som responsables.
- Entenem que la reflexió ètica és una tasca permanent, d’activitat creativa constant.

Les conseqüències d’aquest congrés van ser que ASEDES (Associació Estatal d’Educació Social) creés, el 2002, una petita comissió formada per Araceli Lázaro (del col·legi català) i per mi mateix, amb l’objectiu de redactar una proposta de Codi Deontològic de l’Educador i l’Educadora Social.

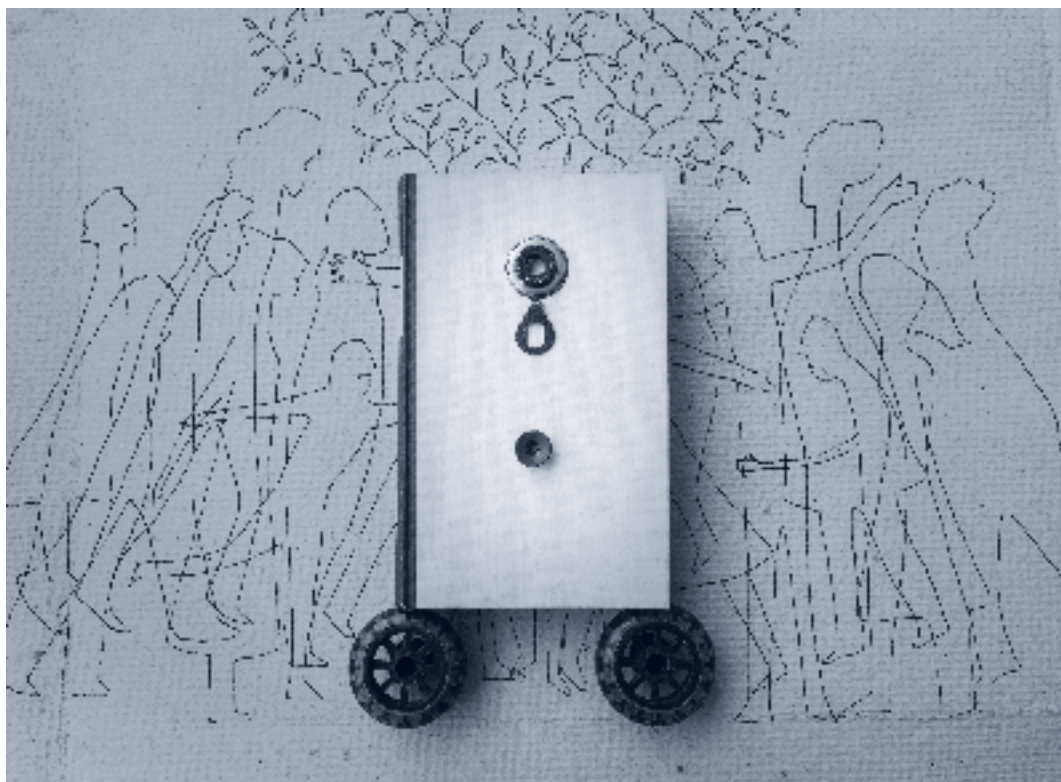
No va ser difícil saber per on començar. El text base que es va utilitzar va ser l’“Esbós de Codi Deontològic” elaborat el 1996 a la Universitat de Deusto. Durant dos anys es va reflexionar sobre els princi-

pis, normes, drets i deures dels educadors i educadores socials i es va sotmetre a debat a les diferents associacions i col·legis professionals emergents. A més, es va comptar amb un grup d’“experts” que van assessorar aquest procés (Toni Julià, Luis Pantoja, Leonor Ronda, de l’AIEJI, entre altres...)

Un codi d’aquestes característiques havia de ser ratificat per una gran majoria d’educadors i educadores.

Ens vam adonar que per posar d’acord els diferents col·legis i associacions professionals calia plantejar una ètica de mínims; per aquesta raó, hi va haver aspectes que en l’esbós eren molt concrets, però que en el Codi Deontològic es van modificar o van desaparèixer. Per exemple, tot l’apartat de drets de l’educador o educadora social no va aparèixer en el document final.

Si bé la redacció no va ser feixuga, sí que ho va ser motivar a la participació en el debat. Estàvem convençuts que un codi d’aquestes característiques hauria de ser ratificat per una gran majoria d’educadors i educadores; si no, no tindria l’efecte volgut, ni suposaria un avanç en la professionalització de la professió.

No sabem si el debat sobre els conflictes ètics va ser poc significatiu o si l'aplicació i debat del text ètic eren avorrits, el cas és que va ser aprovat l'any 2004 i presentat, oficialment, al Congrés que va tenir lloc aquell any a Santiago de Compostel·la.

Posteriorment, es va obrir un procés de presentació i debat amb la possibilitat d'introduir modificacions que es va produir en associacions i col·legis professionals, sempre que es demanava aquesta presentació, i, així mateix, es va convocar el grup d'experts per garantir una redacció aplicable a la pràctica professional en tot l'Estat.

Aquesta etapa va durar fins a l'any 2007, data de celebració del V Congrés Estatal de l'Educador i l'Educadora Social, celebrat a Toledo, on, finalment, va ser ratificat i publicat juntament amb dos documents més: "Definició d'Educació Social" i "Catàleg de funcions i competències". Els tres documents es van publicar en un llibre anomenat *Documents professionalitzadors*.

Reflexos del present

Moltes vegades en el si de la Comissió d'Ètica i Deontologia del País Basc s'ha comentat la necessitat d'actualitzar el Codi Deonto-

lògic. Quan es va redactar i es va aprovar, es va fer amb la idea que fos un document dinàmic; és a dir, que la seva pròpia utilització en la pràctica professional portaria, consegüentment, modificacions i/o canvis en el contingut, de tal manera que s'anés adaptant a la realitat del moment sociocultural de la intervenció socioeducativa.

No obstant això, aquesta reflexió sempre acabava amb el convenciment de si valia la pena modificar una cosa que s'utilitzava tan poc. És a dir, ens havíem d'abocar en la formació ètica i deontològica de l'educador o educadora de tal manera que els educadors i educadores socials no només coneguessin el Codi Deontològic, sinó que també l'utilitzessin. Una vegada que arribés aquest moment es podrien definir els canvis que calia introduir-hi.

Malgrat aquesta opinió generalitzada, durant el curs 2014-2015 es va establir un procés de reflexió sobre les possibles modificacions que s'havien d'introduir en el Codi. De fet, en el context del VII Congrés d'Educació Social, celebrat a Sevilla, es va organitzar un seminari on es van debatre les noves propostes de modificació. Aquestes propostes giraven a l'entorn d'identificar millor la identitat de l'educador o educadora social, així com d'incloure principis i normes que asseguressin el respecte per la persona de l'educador o educadora social², la responsabilitat de les empreses, la mirada crítica sobre la mateixa

intervenció i tot allò que tingués a veure amb la construcció de la professió.

En efecte, un dels grans reptes amb els quals ens enfrontem els educadors i educadores socials és com cal construir professió; és a dir, hem de trobar la manera de professionalitzar la professió, i això es pot fer a través dels col·legis professionals. No hi ha dubte que un dels objectius dels col·legis hauria de ser la defensa d'una ètica i d'una deontologia professional en bé de les persones i, des d'aquest punt de vista, garantir la qualitat de les intervencions socioeducatives.

Si bé és cert que aquesta professió va néixer des del voluntariat, també ho és que el fet de ser professional hauria d'obligar a utilitzar els mecanismes professionals que altres professions ja tenen assumits.

El voluntariat obligava a nivell personal i comprometia des de la voluntat. En aquests moments, l'educador o educadora sembla que actua de la mateixa manera, per un compromís personal que fa que s'adoptin postures personals davant dels problemes humans amb els quals es treballa i, per això, l'ètica personal s'imposa de manera sistemàtica a qualsevol altra opció possible.

Creure'ns la professió d'educador i educadora social suposa un canvi de pensament: del compromís personal al compromís professional, identificar-se com a professionals posant l'accent en l'ètica professional, donant valor a l'acció educativa professional, la qual cosa suposa, entre altres aspectes, tenir una actitud de treball

² A l'actualitat hi ha nombrosos casos d'agressió a educadors i educadores.

en equip i estar oberts a l'aprenentatge i al canvi i transformació personal.

L'educadora o educador ha de sentir la importància d'utilitzar els criteris ètics professionals com a element important de la seva acció socioeducativa.

Des d'aquest punt de vista s'hauria d'obligar a estar col·legiat, i aquí apareix un segon repte: del que m'ofereix el col·legi al que puc fer per la professió. Construir un col·legi professional, on la participació de l'educador i l'educadora social faciliti la identitat professional i, per tant, l'educadora o educador se senti afavorit com a educador o educadora social i sigui capaç de dur a terme una autocrítica de la feina duta a terme i senti la importància d'utilitzar els criteris ètics professionals com a element important de la seva acció socioeducativa.

El Codi Deontològic orienta en aquests eixos d'actuació; no obstant això, com ja s'ha indicat anteriorment, és un text normatiu poc utilitzat³. En un estudi elaborat

³ El *Codi Deontològic* no és obligatori complir-lo, com no ho és el fet d'estar col·legiat al col·legi professional. Per tant, té un caràcter orientatiu i no per això menys important.

l'any 2012-2013 al País Basc⁴, al 72 % dels educadors i educadores els preocupen els conflictes ètics; però recorren als companys i companyes de feina per resoldre'ls. Coneixen el Codi, però no s'utilitza.

Aquí radica un dels objectius de les comissions d'ètica i deontologia: la formació del *Codi Deontològic* a través d'un procés reflexiu de situacions conflictives que apareixen en la intervenció socioeducativa en col·laboració amb la universitat⁵.

Aposta de futur

L'aposta de futur passaria, per tant, per la necessitat de visualitzar, d'una banda, l'ètica professional com un procés de reflexió permanent dels educadors i educadores socials i, de l'altra, els col·legis professionals com a agents dispensadors de bones pràctiques que assegurin aquesta reflexió permanent a través de les comissions d'ètica i deontologia. Per aconseguir-ho, cal una responsabilitat compartida de la manera següent:

- Responsabilitat de l'educador o educadora social per treballar des del punt de vista ètic i amb intervencions de qualitat i,

⁴ Document presentat com a treball final del màster d'Ètica Aplicada a les Intervencions Socials, titulat "Coneixement i utilitat del Codi Deontològic de l'Educador i l'Educadora Social al Col·legi Professional d'Educadores i Educadors Socials del País Basc".

⁵ La universitat és el focus formatiu dels nous educadors i educadores socials. Per tant, es fa necessària una col·laboració exquisida per facilitar la formació del *Codi Deontològic*, tant en l'àmbit de l'alumnat com en el del professorat.

en aquest sentit, participar en els col·legis professionals.

- Responsabilitat dels col·legis professionals d'engegar les comissions d'ètica i deontologia professional.
- Responsabilitat de les comissions deontològiques de dotar-se de contingut i fer-se presents en la vida col·legial.
- Responsabilitat interprofessional de coordinar accions encaminades a la reflexió ètica.

Com a professió, queda recorregut per fer; entre altres coses, cal escriure més: ja sabem que l'educador o educadora és un "activista", i també un expert constructor de relacions humanes i més específicament

de la "relació educativa". En aquest sentit, caldrà buscar més espais professionals per a la reflexió i que aquesta quedi plasmada per escrit i publicada perquè pugui arribar a la resta d'educadors i educadores.

La realitat social d'avui dia, on les situacions d'injustícia social ens envaeixen de forma espectacular, ens ha de motivar a prendre consciència per una "ètica de la resistència", compromesa amb els valors que emanen dels drets humans. Això suposa fer una mirada crítica a la nostra tasca professional i tenir una coherència i una responsabilitat que ens convidi a aprendre per canviar... Aquest camí caldrà gaudir-lo i treballar-lo.

CITA ARTICLE

RODRÍGUEZ, Iñaki. "El codi deontològic de l'educador i l'educadora social: ecos del passat, reflexos del present i aposta de futur". *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 19 (novembre 2017), p. 48-53.

RESUM

Des de l'aprovació el 2007 del *Codi Deontològic de l'Educador i l'Educadora Social*, se segueix treballant per utilitzar-lo com a instrument de reflexió de la tasca socioeducativa. A continuació, se'n mostra la importància i la necessitat com a element essencial de la identitat de l'educador o educadora social.

Paraules clau: codi deontològic, col·legis professionals, educadors i educadores socials

ABSTRACT

There is ongoing work since the adoption of the *Code of Ethics of the Social Educator* in 2007. The code of ethics is used as an instrument for reflection on the socio-educational task. This article shows its importance as an essential element of identity for the social educator.

Keywords: code of ethics, professional associations, social educators